

Список використаних джерел:

1. Бачинська І., Кость С. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2023. Вип. 38. 29-38 с.
2. Бегас Л. Д. Логопедичні практикуми: навч. метод. посіб. Умань : Ум. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, 2016. 123 с.
3. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. Київ, 2014. 238 с.

І. Є. Богданова, м. Черкаси
iybohdanova.fpsrso24m@kubg.edu.ua
О. П. Таран, м. Київ
op.taran@kubg.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ З ОПОРОЮ НА МОТОРНУ ІМІТАЦІЮ

Проблема мовленнєвого розвитку дітей з розладами спектра аутизму (РАС) є однією з найскладніших у сучасній психології та педагогіці. Зростання кількості дітей з аутизмом зумовлює потребу у створенні ефективних програм раннього втручання, спрямованих не лише на навчання мовленнєвим формам, а й на формування базових передумов мовлення. Саме ранній вік (2–3 роки) визначається як сенситивний період для становлення комунікації та мовленнєвої діяльності, що робить цю проблему особливо актуальною.

У дітей з РАС спостерігаються суттєві труднощі у сфері спілкування: відсутність зорового контакту, низький рівень спільної уваги, дефіцит імітаційних навичок, обмежена комунікативна мотивація. Це призводить до затримки мовленнєвого розвитку або повної відсутності мовлення. Дослідники відзначають, що мовленнєва діяльність не може виникати спонтанно без попереднього формування таких компонентів, як сенсорна інтеграція, розвиток моторики, когнітивна активність, емоційна взаємодія та комунікативна ініціатива.

Особливе місце серед цих чинників займає моторна імітація. Вона виступає базовим механізмом соціального навчання, оскільки через повторення рухів та дій дорослого дитина починає встановлювати контакт, розвивати увагу, відтворювати моделі поведінки. У дітей з аутизмом ця здатність порушена, що ускладнює оволодіння мовленням. Саме тому пошук ефективних методичних засад стимуляції моторної імітації є важливим завданням сучасної корекційної педагогіки.

Наукові дослідження підтверджують, що мовленнєва діяльність дітей раннього віку формується як інтегративний процес, у якому взаємодіють сенсорні, моторні, когнітивні, емоційно-соціальні та комунікативно-мотиваційні чинники.

Для дітей із типовим розвитком ці процеси відбуваються природно, тоді як для дітей з РАС необхідне цілеспрямоване формування передумов.

У зарубіжній науці значний внесок у дослідження проблеми зробили I. Lovaas, S. Rogers, G. Dawson та інші. У рамках програм ABA, TEACCH, PECS, ESDM наголошується на важливості розвитку імітації, спільної уваги та соціальної взаємодії. Українські вчені (А. Колупаєва, Т. Бондаренко та ін.) підкреслюють значущість системного формування мовленнєвих передумов, оскільки без цього мовлення дітей з аутизмом залишається фрагментарним та нестійким.

Моторна імітація розглядається як здатність відтворювати рухи, жести, міміку та дії іншої людини. У нормотипових дітей вона є природним механізмом навчання і відіграє ключову роль у соціалізації. У дітей з аутизмом цей механізм розвинений недостатньо, що зумовлено порушеннями роботи дзеркальних нейронів та особливостями сенсорної інтеграції. Відсутність імітації унеможливорює розвиток спільної уваги та комунікативної взаємодії.

У контексті розвитку мовлення моторна імітація виконує подвійну функцію. По-перше, вона сприяє формуванню артикуляційного апарату: діти, наслідуючи рухи губ і язика дорослого, готуються до вимови звуків. По-друге, вона запускає механізм символічної діяльності, оскільки повторення дій дорослого є початком засвоєння умовних знаків, які згодом трансформуються у мовні символи.

Формування імітаційних навичок відбувається поетапно. Спершу дитина наслідує великі рухи (плескання, махання руками), далі – дрібні моторні дії (гра з предметами), і лише потім переходить до міміки та артикуляційних рухів. У цьому процесі важливу роль відіграє участь дорослого як моделі, використання позитивного підкріплення та ігрового контексту.

Розроблена у ході дослідження теоретична модель мовленнєвих передумов включає кілька блоків: сенсорний, моторний, когнітивний, соціально-комунікативний та емоційно-мотиваційний. Центральне місце в цій структурі посідає саме моторна імітація, яка виступає своєрідним «містком» між невербальними і вербальними формами спілкування. Саме вона дозволяє дитині переходити від простого повторення рухів до формування артикуляційних навичок і появи перших звуків та слів.

На констатувальному етапі було виявлено низький рівень розвитку мовленнєвих передумов: діти не встановлювали зорового контакту, не наслідували рухів дорослого, проявляли слабку комунікативну ініціативу.

На формувальному етапі впроваджувалися вправи з розвитку моторної імітації у формі ігор: повторення рухів, наслідування жестів і міміки, спільні вправи на увагу тощо. Значна увага приділялася залученню батьків, що дозволяло закріплювати навички у домашніх умовах.

Порівняння результатів констатувального та формувального експериментів показало позитивну динаміку. У дітей збільшилася кількість і тривалість зорового контакту, покращилася здатність до наслідування рухів, зросла комунікативна

активність. У деяких випадках спостерігалася поява перших вокалізацій у відповідь на стимул.

Отримані результати свідчать, що розвиток моторної імітації є ефективним засобом формування мовленнєвих передумов у дітей з аутизмом раннього віку. Проте необхідною є пролонгована подальша робота та проведення контрольних досліджень через значні проміжки часу.

Таким чином, мовленнєвий розвиток дітей раннього віку з розладами спектра аутизму є багатокомпонентним процесом, що відбувається на основі комплексу сенсорних, моторних, когнітивних, емоційно-соціальних та комунікативно-мотиваційних передумов. Серед цього комплексу провідне місце посідає моторна імітація, яка виступає фундаментом для становлення мовленнєвої діяльності. Саме через розвиток імітаційних навичок дитина набуває здатності встановлювати та підтримувати зоровий контакт, залучатися до спільної уваги, наслідувати невербальні й вербальні дії дорослого.

Отримані результати експериментального дослідження підтвердили ефективність застосування спеціально організованих вправ на розвиток моторної імітації у корекційно-розвивальній роботі з дітьми раннього віку з РАС. Вправи цього спрямування не лише активізують комунікативну активність, а й створюють умови для формування базових передумов мовленнєвої діяльності, що у перспективі забезпечує появу перших звукових реакцій, жестових засобів спілкування та елементарних мовленнєвих форм.

Важливим є й те, що розвиток імітаційних навичок позитивно впливає на соціальну поведінку дітей: вони можуть охочіше вступати у контакт з іншими людьми, проявляють інтерес до спільних дій, демонструють зростання рівня емоційного залучення. Це дозволяє розглядати моторну імітацію як ключовий чинник не лише мовленнєвого, а й соціального розвитку дітей з аутизмом.

Отже, системна робота з формування імітаційних навичок може розглядатися як один із провідних напрямів корекційно-розвивальної допомоги дітям з аутизмом раннього віку. Вона відкриває нові можливості для їх успішної соціалізації, створює умови для інтеграції в освітнє середовище та забезпечує поступовий перехід до більш високих рівнів мовленнєвого і когнітивного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Островська К. А. Формування комунікативно-мовленнєвої компетенції у дітей із розладами аутистичного спектра в умовах інклюзивного освітнього середовища : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2020. 315 с.
2. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 368 с.
3. Тарасун В. В., Хворова Г. В. Корекційно-розвиткова робота з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра : монографія. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2019. 248 с.

4. Ingersoll B., Lalonde K. The impact of Reciprocal Imitation Training on teaching imitation and increasing spontaneous language in young children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 2010. Vol. 53, №4. P. 1082–1099.
5. Meltzoff A. N., Moore M. K. Explaining motor imitation: Early findings and new directions. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 1997. Vol. 18, №2. P. 179–198.
6. Stone W. L., Ousley O. Y., Hogan K. L. Nonverbal communication skills in toddlers with Autism Spectrum Disorders: A prospective study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 1997. Vol. 27, №5. P. 573–587.
7. Toth K., Munson J., Meltzoff A. N., Dawson G. Early social and motor imitation skills in children with Autism Spectrum Disorder: A longitudinal study of development and predictive validity. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 2006. Vol. 36, №2. P. 173–189.
8. Williams J. H. G., Whiten A., Singh T. A systematic review of motor imitation deficits in autism. *The Review of Education, Art, and Science*. 2004. Vol. 1, №2. P. 163–181.

К. Ю. Бойчук, м. Київ

kyboichuk.fpsrso24m@kubg.edu.ua

Н. А. Лопатинська, м. Київ

n.lopatynska@kubg.edu.ua

М. С. Овчаренко, м. Київ

m.ovcharenko@kubg.edu.ua

АКТИВІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА ЗАСОБАМИ КОМУНІКАТИВНОЇ СИСТЕМИ PECS

Комуникативна діяльність є провідним механізмом соціалізації дитини, особливо у молодшому шкільному віці, коли формуються базові навички взаємодії з однолітками та дорослими. Діти з розладами аутистичного спектра мають труднощі у розвитку мовлення, розумінні зверненого слова та ініціації комунікативних дій, що негативно позначається на їхньому навчанні та інтеграції в освітнє середовище [2].

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування базових комунікативних стратегій. Використання системи PECS у цей час створює умови для формування вміння ініціювати контакт, виражати потреби, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у спілкуванні, що підвищує рівень самостійності, впевненості та соціальної адаптації дітей [1; 2].

Сучасні дослідження підтверджують, що ефективними засобами розвитку комунікативної активності у дітей з розладами аутистичного спектра є